

MEGEMLEKEZÉS

† BOLLÓK JÁNOS

(1944. JÚNIUS 17.—2001. OKTÓBER 4.)

„Amitől remegve remegtünk, az jöve reánk; amitől rettegtünk, az esék rajtunk.” A bibliai Jóbot (3,27) idézve Ahhoz folyamodunk, aki a megalázottakat felmagasztalja, a gyászolókat megvidámítja, aki megfogja a bölceket az ő hamisságukban, és tanácsaikat hiábavalóvá teszi (6,11—13). Ugyancsak Jóbbal folytatva: keserű a mi beszédünk, de még súlyosabb rajtunk a csapás, ha panaszkodunk (23,2). Bizony végbevitetett, ami felőlünk rendeltetett (23,14), de az Úr végül is eltávolítja Jóbról a csapást, és kétszeresen visszaadja neki mindazt, amije volt.

Tudom, hogy emberi szó nem vigasztalhatja meg a gyászolókat, valamennyiünket. Szomorú tisztem (*triste ministerium*) nem is az, hanem hogy utoljára szóljak az elköltözöthöz, az egybegyűltek előtt pedig próbáljam tudatosítani veszteségünk nagyságát, pótolhatatlanságát.

Elmondtam már (Magyar Nemzet 2001. okt. 10.), milyen keserves sors szülőnek temetnie gyermekét, Philemonnak nem együtt távoznia Baucisával, öreg tanárnak búcsúztatnia kedvelt tanítványát, — aki nem is lehetett közvetlen tanítványom, csak a közös eszmények fűztek bennünket szorosan egymáshoz.

Helyénvalónak érzem itt és most két hasonló tragédia felidézését tudományunk történetéből: Száztiz évvel ezelőtt Ponori Thewrewk Emil is így búcsúztatta sírva a meteorként száguldó és meteorként eltűnő Ábel Jenőt, majd — már a mi időkben — Moravcsik Gyula is megtörve parentálta el legkedvesebb tanítványát, a felejthetetlen Gyóni Mátyást. A kérdés mindenkor az, hogy van-e, lesz-e, aki képes átvenni az örök fáklyafutás stafétalángját, *vitali lampada*, vagy egyszerre csak összeomlik mindaz, amit az előző nemzedék épített.

Nehéz lesz pótolni a pótolhatatlant, ha számbavesszük a megboldogult istenadta tehetségét, felkészültségét, érdeklődésének *diapasón*-ját és tudós teljesítményeinek súlyát.

A jelenlévők tudják, esetleg csak sejtik, hogy Bollók János — a neki rendelt rövid évtizedek során — mit produkált nevelői példaadásban, mi mindent alkotott írásaiban, akárhányszor mások-nem-járta utakon.

Gondolok itt a görög-latin nyelvi alapoktól soha el nem rugaszkodó asztrológiai felfedezéseire, filozófiai okfejtésekre és költői képek revelatív értelmezéseire, humanista írások bonyolult hivatkozásainak megvilágítására, középkori krónikásaink szövegében rejlő talányok megfejtésére.

Gondolok továbbá szolid tudásra alapozott nevelői eredményeire, a tanítványi érdeklődés felkeltésére, tűzcsiholói képességére, igényességére, pedagógusi következetességére, hivatástudatának átláthatóságára, szilárd elkötelezettségére, — mindarra, amit tanárai, pályatársai és tanítványai egyként értékelték és tiszteltek benne.

Mint a hajdani — Eötvös József és Loránd megálmodta — Eötvös Collegium hovatovább legidősebb — még élő — neveltje, nem hagyhatom végül említetlen a Collegium igazgatójaként kifejtett áldozatos munkáját, amit az utókor minden bizonnyal különb elismeréssel, hálásabban fog számon tartani, mint a közvetlenül érintettek.

Kedves János! Második anyanyelvünkön búcsúzom Tőled:

*Carissime, amicissime! Bonum certamen certavisti, cursum consummavisti, fidem servavisti. Reposita est Tibi corona iustitiae, quam reddet Tibi Dominus, cuius nomen cognovisti, et qui Te — iustus iudex — illa die certe liberabit. Anima candida et pia, in aeternum ave atque vale!**

BORZSÁK ISTVÁN

BOLLÓK JÁNOS
(1944. JÚNIUS 17., MEZŐKÖVESD—
2001. OKTÓBER 4., BUDAPEST)

QUONIAM IN ME SPERAVIT, LIBERABO EUM;
PROTEGAM EUM, QUONIAM COGNOVIT NOMEN MEUM.
Ps. 90, 14.

Kedves Tanár Úr!**

Búcsúzni jöttem tőled, pedig jó esztendővel ezelőtt, egy egészen más alkalommal, mikor a kollégium éléről távoztál, azzal hátrítottam el a búcsúztatásodat, hogy nekem mindig ott és az maradsz, aki voltál. Nem félttem, hogy megbántalak, tudtam, megérted szándékomat. Tudom, most is így van: bár közöttünk semmi nem változott, mégis e földi lét találkozásainknak átmenetileg határt szab. Búcsúzom hát tőled, mert elmentél, és fájó hiányodat tapasztalom, búcsúzom, mert így kívánja őseink szokása, és búcsúzom, mert e búcsúzással tanítványaid szeretetét tolmácsolom.

Azt mondtad, nem félsz a haláltól, és meghalni 57 évesen nem számít korai halálnak. Láttam, hogy igazat mondtál, de azt is tudom, hogy nem így van. Egy filológus életében éppen ezek és az ezt követő évek lennének a legtermékenyebbek, mikor a fölhalmozott tudás szintézissé válik, és az igazán nagyok iskolát teremtenek. Éppen ezen az úton haladtál, mikor a könyörtelen betegség megtámadott. Megpróbáltál még néhány tanulmányt és könyvet befejezni, melyek csiszolatlanágukban is nagyszerűek, de a tanítványok itt maradtak árván: az ókori asztrológia, a vallástörténet — és sorolhatnám — iskolát teremteni kész professzora, eltávoztál közülünk. Szerényen azt mondtad: hogy milyen tudós voltál, azt majd az utókor dönti el. Ez az utókor elkezdődött, és a majdani kutatók, a mostani vagy nemrégiben végzett hallgatók mindig őszinte ítéletét a betegágyad mellé tett ajándék már sejteti. A tanulmányaidat összegyűjtő kötet formája, a fénymásolt lapok egyszerűek, mégis a határtalan szeretet és a tudósnak kijáró tisztelet nemesen egyszerű magasztossága árad belőlük.

Csak a valóban nagy egyéniségeknek adatik meg, hogy már életükben legendák szülessenek róluk. A jó tanár csalhatatlan ismérve, hogy diákjai — az átvett tudáson és szemléleten túl — egy-egy gesztusát, mondatát újra és újra fölidézik. A következetes szigor, a magas követelmények a hallgató megbecsülését jelentik, melyből sohasem az ellenszenv, hanem a szeretet és ragaszkodás érzése fakad. A hallgatók tudták, hogy Bollók Tanár Úr átható tekintete előtt félkész tudással aligha lehet megállni, de lassanként megérették és tapasztalták, hogy ez csak a felszín, eszköz. Olyan mély emberség és segíteni akarás jellemezte őt, mely csak a sokat tapasztalt tanár és messzire látó vezető sajátja.

* Elhangzott a temetésen, a budapesti Szent István-bazilikában, 2001. okt. 19-én. L. még Harmatta János nekrológját is a Népszabadság 2001. okt. 11-i számában.

** Elhangzott a budapesti Szent István Bazilikában 2001. október 19-én.